

EMRE KONGAR
ZÜLÂL KALKANDELEN

DEVİRİMİN
VE KARŞI
DEVİRİMİN
YÜZ YILI 1

SAVAŞ, DEVİRİM
VE TEPKİLER

1919-1971

Remzi Kitabevi

EMRE KONGAR 1941’de İstanbul’da doğdu. 1959 yılında Şişli Terakki Lisesi’nden, 1963 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden, 1966 yılında da Michigan Üniversitesi’nden mezun oldu.

1967 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde Sosyal Çalışma Yüksek Okulu’nu kurdu.

1981’de “Atatürk ve Devrim Kuramları” adlı takdim teziyle Hacettepe Üniversitesi Senatosu tarafından profesörlüğe yükseltildi.

15 Şubat 1983’te, sakalını kesmeyi reddederek askeri rejimi ve YÖK’ü protesto etmek için üniversiteden istifa etti.

1983-1987 arasında *Hürriyet* gazetesinde danışmanlık, 1987-1991 yılları arasındaysa KAMAR Kamuoyu Araştırma Şirketi’nde yöneticilik yaptı.

Nisan 1992’de Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı’na atandı; 1995 sonunda müsteşarlık görevinden ayrıldı.

1996’da üniversite öğretim üyeliğine geri döndü. 2011 yılında üniversiteden ayrıldı.

1996 yılının başında Federal Almanya tarafından Üstün Hizmet Madalyası Büyük Liyakat Haçı’yla, İtalya tarafından Commendatore Madalyası’yla, Polonya tarafından Commemorator Nişanı’yla ödüllendirildi.

1996 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarlığına başladı, 2001 yılında yayın danışmanlığına atandı, halen köşe yazarlığını sürdürmekte, aylık *Bavul* dergisine de anı/denemeler yazmaktadır.

2005-2011 yılları arasında NTV’de “Yorum Farkı” programını yaptı. 2017 Ocak ayından beri TELE 1 televizyon kanalında “18 Dakika” programını sürdürmektedir.

Başlıca ödülleri: 1977 Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü (*Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*), 1979 Sedat Simavi Vakfı Sosyal Bilim Ödülü (*Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*), 1998 Aydın Doğan Sosyal Bilimler Ödülü (*21. Yüzyılda Türkiye*) ve 2008’de Sertel Gazetecilik Vakfı Demokrasi Ödülü (*Demokrasimizle Yüzleşmek*).

Twitter: @emrkongar

Facebook: Emre Kongar

Instagram: Emre Kongar

İnternet adresi: emre@kongar.org

İnternet sitesi: www.kongar.org

ZÜLÂL KALKANDELEN Ankara’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara’da tamamladı. A.Ü. İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü’nü bitirdi. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi siyaset bilimi dalında yüksek lisans derecesini aldı. 1992-1996 yılları arasında Kültür Bakanlığı’nda görev yaptı. 1997-2000 yılları arasında NTV haber kanalında program koordinatörü olarak çalıştı; başta müzik, sinema ve kitap ile ilgili olmak üzere birçok programın yapımcılığını üstlendi. CNBC-e kanalında program bölümünün yapım sorumlusu olarak görev aldı.

2001’de New York’a yerleşerek *Cumhuriyet* gazetesinde New York yazıları ve Dış Haberler sayfası için haber yazmaya başladı. Çeşitli dergiler için dünyaca ünlü sanatçılarla röportajlar yaptı.

Türkiye’ye döndükten sonra 2013 yılına kadar *Cumhuriyet* gazetesi Kültür sayfasında müzik yazıları ve röportajlar kaleme aldı; *Cumhuriyet Pazar Dergi*’deki “Dünyalı Yazılar” adlı köşesinde Amerika, medya ve siyaset odaklı yazılar yazdı.

Jeffrey M. Masson’un *Tabağındaki Yüz* adlı eseri dahil olmak üzere birçok kitabın editörlük ve çevirmenliğini üstlendi. Dinamo FM ve Açık Radyo’da “Vegan Logic” adlı radyo programını hazırlayıp sundu.

2017’den bu yana kurucuları arasında yer aldığı Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu ile hayvan özgürlüğü aktivizmine yönelik çalışmalarını sürdürüyor. 2018’de Şiddetsiz Toplum Derneği’nin verdiği Şiddetsiz Yaşam Ödülü’ne değer görüldü. 2021’de aynı derneğin Onur Kurulu üyeliğine seçildi.

Cumhuriyet gazetesinde; “Direnc ve Umut” adlı köşesinde yazmayı sürdürüyor.

Başlıca Yapıtları

New York’u Yaşamak (Remzi Kitabevi, 2003; Genişletilmiş yeni baskı, 2021); *30 Saniyede Bush* (Remzi Kitabevi, 2004); *Utanmış Sessizlik* (Remzi Kitabevi, 2005 [roman]); *İkinci Cumhuriyetçiliğin Temelleri* (Cumhuriyet Kitapları, 2011); *Veganizm: Ahlakı, Siyaseti ve Mücadelesi* (Can Başkent ile ortak yazılan e-kitap-Propaganda Yayınları, 2013); *İkinci Cumhuriyetçiliğin Temelleri*, *İkinci Gruptan Yetmez Ama Evetçi Liberallere 90 Yıllık İhanetin Mirası* (Kırımızı Kedi Yayınevi, 2018); *Vegan Devrimi ve Hayvan Özgürlüğü* (Kült Neşriyat, 2018); *Vegan Devrimi ve Hayvan Özgürlüğü, Türkiye’den ve Dünyadan Mücadele Örnekleriyle* (Yeni İnsan Yayınevi, 2021).

Twitter: veganzulal

Facebook: Zülâl Kalkandelen

Instagram: veganzulal

İnternet adresi: zulal.kalkandelen@gmail.com

İnternet sitesi: zulalkalkandelen.com

EMRE KONGAR
ZÜLÂL KALKANDELEN

*Devrimin ve
Karşı Devrimin Yüz Yılı
(1919-2019)*

CİLT I

SAVAŞ, DEVRİM VE TEPKİLER

1 Ocak 1919-12 Mart 1971

Remzi Kitabevi

DEVİRİMİN VE KARŞI DEVİRİMİN 100 YILI -I
(1919 - 2019) / Emre Kongar – Zülâl Kalkandelen

© Remzi Kitabevi, 2022

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Özlem İşbilir

Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2095-4

BİRİNCİ BASIM: Mayıs 2022

İKİNCİ BASIM: Mayıs 2022

Kitabın her basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Güven Mücellit, Mahmutbey Mah. 2622. Sokak
Güven İş Merkezi No: 6 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 45003 / Tel (212) 445 0004

Sunuş

Türkiye'nin Cumhuriyet Devrimi, 20. yüzyılın en şaşırtıcı askeri, siyasal, ekonomik ve kültürel devrimidir.

Bu zamandizin çalışmasında Atatürk'ün gerçekleştirdiği Cumhuriyet Devrimi'nin adımlarını ve bu mucizevi devrimin aşamalarının hangi sırayla, nasıl uygulamaya konulduğunu okuyacaksınız.

Hemen belirtmeliyim ki, gerek Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi'nin gerçekleştirilmesinde, gerekse daha sonra "Karşı Devrim"in oluşmasında sadece iç dinamiğin değil, dış dinamiğin de büyük bir rolü vardır.

Bu çalışmanın amaçlarından biri de iç ve dış dinamik öğeleri arasındaki ilişkileri hem Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi hem de Karşı Devrim açılarından irdelemektir.

* * *

19 Mayıs 1919'un 100. yılı, Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi'nin de 100. yılı olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, bu çalışma, bir anlamda sadece Devrimin değil Karşı Devrim'in nasıl oluştuğunun da ayrıntılı bir öyküsüdür:

Bu kitapta önce Osmanlı'yı paylaşmaya hazırlanan, 1. Dünya Savaşı'nı kazandıktan sonra "Büyük Devletler"in beklentilerinin nasıl kursaklarında kaldığını, Anadolu'da ve Rumeli'de Osmanlı'nın çöküşünü yazmaya hazırlanan tarihin nasıl tersine çevrildiğini göreceksiniz.

Daha sonra, Karşı Devrim tohumlarının nasıl atıldığını, Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi'nin nasıl tehlikelerle karşı karşıya kaldığını önemli iç ve dış olaylar bağlamında fark edeceksiniz.

* * *

Bu çalışmanın ilk çekirdeğini, 1977 yılında Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü'nü alan *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* adlı kitabımı yazarken oluşturmuştum. Çünkü ülkemi ve ülkemdeki olayları doğru irdeleyebilmek için dünyada ve Türkiye'de olup bitenleri sıralı olarak iyi anlamak gerektiğini biliyordum.

Toplumu, toplumsal yapıyı anlamak için tarihsel, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlardaki iç ve dış olaylar arasındaki sebep sonuç ilişkilerini

iyi çözümlmek ve bunların hangilerinin birbirlerini etkilediğini fark etmek gerekiyordu. Bunun için de olayların kronolojik dizilimini görmek zorunluydu.

Hazırladığım “zamandizin” bana ülkemin tolumsal yapısını ve bu yapının nasıl değiştiğini algılamakta çok yardımcı oldu.

Toplumsal yapıyı hem sınıfsal hem de dış etkenler açısından irdelerken, olayların art arda dizilimi daha önce göremediğim bazı bağlantıları fark etmem yardımcı oldu.

Rahmetli ve sevgili arkadaşım, değerli iktisatçı, planlamacı, gazeteci-yazar **Güngör Uras**, birkaç yazısında kitabımın ilk baskılarının arkasında yer alan bu “zamandizin”den yani kronolojiden kendisinin de çok yararlandığını belirtince ne kadar olumlu bir iş yaptığımı daha iyi anlamıştım.

Daha sonra, *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı* kitabımdaki yöntemi kullanarak ve onu çekirdek olarak kabul ederek *21. Yüzyılda Türkiye* adlı çalışmamı yaparken bu kronolojiyi geliştirmek gereğini hissettim ve hem kapsadığı yılları, hem de içerdiği olayları iyice genişlettim.

Çünkü bugünü anlamak için tarihi, dünü iyi bilmek ve çözümlmek, yarını kestirmek için de bugünü iyi anlamak ve irdelemek gerekiyordu; bunu da bana ancak olayların, aralarındaki ilişkileri açıkça gösteren dizilim sırası verebilecekti.

İşte bu çalışmam, **Zülâl Kalkandelen**’in katkılarıyla, hem daha derinleştirildi hem daha ayrıntılandırıldı hem de 2019 sonuna kadar getirildi.

* * *

Bugünü anlamak için tarihe bakarken birkaç önemli hata yapılır:

Bunların bir bölümünü *Tarihimizle Yüzleşmek* adlı kitabımda vurguladım:

Bu hataların en başında, tarihe “bugünkü değer yargılarımızla” bakmak ve o günkü dünya ve toplum koşullarını dikkate almamak gelir.

Zaten *Tarihimizle Yüzleşmek* çalışmamı da bu nedenle, bu önyargıları aşmak ve bazı bilinmeyenleri gün ışığına çıkarmak için yapmıştım.

İkinci bir hata da, irdelenen tarih döneminde dünyanın genel gidişatını görememekten, bir başka deyişle, dünya olaylarından ülkenin nasıl etkilendiğini anlayamamaktan kaynaklanır.

Örneğin Fransız Devrimi’ni bilmeden, Sovyet Devrimi’ni görmeden, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan Soğuk Savaş Dönemi’ni veya Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra dünyanın içine girdiği “Küreselleşme” Dönemi’ni algılamadan, Atatürk’ün Cumhuriyet Devrimi’ni de Karşı Devrim sürecini de yeterince anlayamayız.

İşte elinizde tuttuğunuz bu çalışma, birbirlerini etkileyen siyasal, ekonomik, kültürel ülke olayları arasındaki sebep sonuç ilişkilerini açıklamak ve bu olayların zaman içindeki dizilişini, her bölümün başına koyduğumuz çözümlemeler (analizler) aracılığıyla, dünya olaylarıyla ilişkilendirme çabasını da yansıtıyor!

* * *

Yarım yüzyıl önce, 1970’li yılların başından beri yapmaya başladığım toplumsal yapı çözümlemeleri ve zamandizin çalışmaları sırasında elbette zaman da durmuyor, hükmünü icra ediyor, hem olaylar geliyor ve hem de “21. Yüzyılda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı” yeni görünümlere bürünüyordu.

Mustafa Kemal’in, Türkiye’nin Kurtuluş Savaşı’nı başlatarak yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerini atmaya başladığı 19 Mayıs 1919’un 100. yılına geldiğimizde ülkemizin toplumsal değişme süreci bambaşka bir nitelik kazanmış, Atatürk’ün Cumhuriyet Devrimi bir Karşı Devrim’le ciddi olarak sınanmaya başlamıştı.

İşte bu çalışma, bu değişim sürecini görmek, anlamak ve daha demokratik bir toplum yaratmak amacıyla neler yapılabileceğinin ipuçlarını bulmak için de, objektif ve reddedilemez tarihsel bilgileri, birbirleriyle etkileşim içinde aktarmak için yapıldı.

* * *

Sevgili okurlarım, günlük yaşamın akış hızı içinde, kimi zaman gözden kaçan ve birbiriyle ilişkisi yakalanamayan olaylar, daha sonra, belli bir mantıkla gözden geçirildiğinde ortaya çok ilginç bağlantılar çıkabiliyor. Ayrıca tarih ve toplumbilim, tek bir olaydan çok bir “olaylar zincirine”, bir “süreç” oluşturan “olaylar dizisine” daha çok ilgi duyar. Çünkü her iki bilim dalı da, olaylar arasındaki “neden-sonuç” ilişkilerini yakalamaya çalışır.

İşte bu nedenle, olayların zaman içinde birbirine bağlı olan akış ve oluşumunu bir ölçüde de olsa vurgulayabilmek, okurların dikkatine sunabilmek için **Zülâl Kalkandelen**’le birlikte bu zamandizin maddelerini özenle seçtik.

Dikkatli bir okuyucu, burada, pek çok olay arasındaki önemli bağlantıları görmekte zorluk çekmeyecektir. Bilinen örnek, Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması ile Tanzimat Fermanı arasındaki ilişkidir:

Biraz dikkat edilirse görülür ki, Osmanlı İmparatorluğu’nun gerçekten de “Demokratikleşme” ve “Uygarlaşma” yolunda attığı önemli bir adım olan Tanzimat Fermanı, aslında “İngiliz emperyalizminin” Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki sömürüsünü olanaklı kılmak için dayatma ile ilan edilmiştir.

Bu ferman, “Sanayi Devriminin” sonucu olan bir “Demokratik yapı” içinde, iç dinamiklerin sonucu olarak değil, bu Devrimi kaçırmış olan, dıştan yönetilen ve küflenmiş bir nitelik taşıyan Halife/Sultan yani Feodal Padişahlık rejimi içinde, dış baskılarla uygulanmaya çalışılmış olduğu için Osmanlı’yı kurtaramamış, tam tersine, dağılmayı ve çöküşü hızlandırmıştır.

Bu çalışmanın kapsamı dışında kaldığı için üzerinde durulmayacak olan bir başka ilişki de, Kırım Savaşı dolayısıyla İngiltere’den alınan dış borcun, 28 yıl gibi kısa bir süre sonra Düyunu Umumiye’nin ilanı ile Osmanlı İmparatorluğu’nun iflasına ve çöküşüne yol açmış olmasıdır.

Öte yandan, Devrim yolunda atılan adımlar arasındaki ilişki örneği olarak, Cumhuriyet'in "milli egemenliğe" ilişkin siyasal devrimleri ile ekonomiyi ulusallaştırmak ve güçlendirmek için atılan ekonomik adımlar arasındaki etkileşimlerin zamandizin içinde hemen ortaya çıktığına işaret edebiliriz:

Her siyasal reform bir ekonomik atılımla, her ekonomik atılım bir siyasal adımla desteklenmiştir.

1945-1950 yılları arasındaki dönemin olayları ise, 2. Dünya Savaşı sonrasında, "Soğuk Savaş" ile, düzenin demokratikleştirilmesi çabaları arasındaki ilişkiyi, bu demokratikleştirilme sonunda iktidara gelenlerin emperyalizmin tuzağına düşmesi ve demokrasiye karşı yaptıkları "sivil darbe" arasındaki yakın bağlantıyı belirlemektedir.

Cumhuriyet'in tasfiye etmeye çalıştığı bir önceki Feodal Toplumsal Yapı'nın egemenleri olan Toprak Ağaları-Din adamları koalisyonuna muhalefet ve Demokrasiyi yerleştirme görevi veren, "Devrimci Kadro"nun "İkinci Adam", İsmet İnönü, aslında farkına varmadan Karşı Devrim'in tohumlarını da yeşertiyordu:

Atatürk'ün yaşamı sırasında gerçekleştiremediği, "Cumhuriyeti, Demokrasi ile Taçlandırma Çabaları" İnönü tarafından yeniden denenirken, Soğuk Savaş bağlamında dünyanın ikiye bölünmesi ve Türkiye'nin, Sovyetler Birliği korkusuyla, Amerikan emperyalizmi tarafından yönetilen Batı Dünyası içinde yer alması, Cumhuriyet tarihinin en büyük talihsizliğidir.

Ne yazık ki, bu adım, Köy Enstitülerinin kapatılmasına yol açmış, Cumhuriyeti Demokrasi ile taçlandırayım derken onu Siyasal İslamcıların kucağına atmıştır.

Bir başka örnek, 1955 yılında görülür. Bu yılın olayları, örneğin İstanbul'daki 6-7 Eylül trajedisi, Türkiye'nin Ortadoğu bölgesindeki çabalarının ve tarafsız ülkelerin katıldığı Bandung toplantısındaki gayretkeşliğinin altında yatan esas nedenin Kıbrıs krizi olduğunu ortaya koyuyor.

Pek çok örnekten biri de, 1966-1968 yıllarından verilebilir. Bu yılların olaylarına yakından bakıldığı zaman, ülkedeki şiddet olaylarının tırmanışının arkasındaki nedenler daha iyi görülebilecektir. Okurlarımız, bu nedenlerin başında, emperyalizm ile işbirliği yapan dinciler ile toprak ağalarının ve onların temsilcisi olan sağcı politikacıların kışkırtmalarının geldiğini hemen fark edeceklerdir.

Olayların akışına bakıldığında AKP'nin 2000'li yılların başında iktidara gelişinin arkasında 1990'ların ikinci yarısındaki kirli siyaset, siyaset ile örgütlü suç arasındaki ilişkiler, orta sağın çöküşü gibi faktörlerin yattığı da açıkça görülecektir. Yine ülkemizdeki parlamenter demokrasinin rafa kaldırılıp "Şahsım Devleti" rejimine geçilme sürecinin nasıl gerçekleştirildiği, yargı mekanizmasının bu süreçte, hem Silivri davaları hem de seçimlerdeki ve referandumlardaki kararlarla nasıl kullanıldığı bu zamandizindeki olaylar zincirine bakıldığında açıkça anlaşılır.

Aslında birbirini etkileyen olaylar arasındaki ilişki örnekleri çok daha fazladır. Biz burada bir-iki örnekle yetindik.

Çünkü esas yorumları, her bölümün başına yazdığımız girişlerde yaptık ve olaylar arasındaki ilişkileri bu bölümlerde kurmaya çalıştık.

* * *

Sevgili okurlarım, bu çalışmada özgün olan pek çok nokta var ama geleneksel resmi tarih ve resmi tarihe karşı olan geleneksel sahte tarih yaklaşımlarından çok farklı olan bir başka yaklaşım uyguladık:

100 yıllık Cumhuriyet tarihini alışılmış sınıflamaların ve bölünmelerin dışında bir paradigmaya tabi tuttuk.

Örneğin İstiklal Savaşı sonrası ilan edilen Cumhuriyet’in Atatürk dönemi ni, başarısız bir Çok Partili Düzen denemesinin yapıldığı ve bu denemeden elde edilen sonuçlara ve o sırada bütün dünyayı etkisine alan ekonomik bunalımın olumsuz etkilerine göre yeni ekonomik devrimlere yönelindiği 1930 yılını milat olarak ikiye böldük ve öyle irdeledik.

Örneğin, Karşı Devrim’in dönüm noktalarını 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 olarak belirledik ve bu dönemleri kendi içlerindeki dinamikler açısından irdeledik.

Örneğin Erdoğan/AKP dönemini de kendi içinde **Ahmet Necdet Sezer**’in ayrılması ve **Abdullah Gül**’ün seçilmesi sonunda cumhurbaşkanlığının da ele geçirilmesiyle yargının siyasetin emrine verilmesi ve “Şahsım Devleti”nin ilanını sağlayan halkoylamalarına, ayrıca Karşı Devrime bir tepki olan Gezi Parkı Direnişi’ne tarihledik ve farklı bölümler olarak irdeledik.

* * *

Değerli okurlarıma, anne babalarının veya eşlerinin ya da kendilerinin doğdukları yılların olaylarını roman gibi okumalarını öneririm. O zaman hayretle, aralarındaki ilişkiyi pek de düşünmedikleri bazı iç ve dış olayların nasıl art arda dizildiklerini ve birbirlerini etkilediklerini görüp, ülkemizin tarihi hakkında daha çarpıcı sonuçlara ulaşabilirler.

* * *

Türkiye’de zamandizin çalışmaları son derece azdır. Ancak, **Atatürk** ve **Kurtuluş Savaşı** konularında ciddi yapıtlar görülür. Biz 19 Mayıs 1919’un yüz yılını irdeleyen bu çalışmayı yaparken, olaylar kalabalığı içinde, genel eğilimlerin yitirilmesini engellemek için oldukça seçici davrandık. Bu arada, ekonomik ve toplumsal olaylar ile dış dünyaya ilişkin olaylara da alışılmıştan biraz daha fazla yer verdik ama esas olarak “iç dinamik” üzerinde yoğunlaştık.

Hiç kuşkusuz, bu kitap hakkında da genel eleştiriler ve yorumlar olacak ve bunlar ilerdeki çalışmalara da ışık tutacaktır.

Bu zamandizinin hazırlanmasında en önemli kaynak, günlük gazetelerin eski sayıları oldu. Elbette ilk çalışmamdan bu yana çok gelişen internet siteleri de başvurduğumuz önemli kaynaklar arasında sayılmalıdır.

Yıllar önce tek başıma başladığım bu projeyi **Kalkandelen**'in titiz ve enerjik çalışmalarıyla bugünlere getirebildik ve dünyanın tarihsel dönüşümleriyle birlikte ülkedeki olayların arasındaki fonksiyonel ilişkilerin belirlenmesinde yardımcı olabilecek bir metin ortaya koyabildik.

Bu çalışmayı okurla buluşturmak gibi zor bir görevi üstlenen **Remzi Kitabevi**'ne, emekleriyle katkıda bulunan Ömer Erduran'a, Öner Cıravoğlu'na, Özlem İşbilir'e ve Nezahat Arslan'a teşekkür ediyorum.

Emre Kongar

CİLT I

SAVAŞ, DEVRİM VE TEPKİLER

1 Ocak 1919-12 Mart 1971

İçindekiler

BİRİNCİ CİLT İÇİN ÖNSÖZ, 15

BİRİNCİ BÖLÜM

Devrimin İki Temeli:
Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in İlanı, 19
(1919 - 29 Ekim 1923)

İKİNCİ BÖLÜM

Devrimin Çok Partili Düzen Denemeleri: Cumhuriyet'e
Karşı Halifeci Komutanların ve Şeyhlerin Direnişi,
Atatürk'ün Kourdurduğu Muhalif Parti, 60
(29 Ekim 1923 – 17 Kasım 1930)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çok Partili Düzendan Alınan Derslerle Toplumsal
Dönüşüm Pekıştiriliyor: Ekonomik, Toplumsal, Siyasal,
Kültürel Devrimler, 96
(17 Kasım 1930 - 10 Kasım 1938)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İkinci Dünya Savaşı ve Devrimin Değişim Yılları:
Cumhuriyeti Yerleştirmek İsterken Altını Oymak!, 122
(10 Kasım 1938 - 14 Mayıs 1950)

BEŞİNCİ BÖLÜM

Karşı Devrim İktidarda: Demokrasi Tahrir Ediliyor, 171
(14 Mayıs 1950 - 27 Mayıs 1960)

ALTINCI BÖLÜM

Cumhuriyet Devriminin İkinci Atılımı:
1961 Anayasası , 224
(27 Mayıs 1960 - 12 Mart 1971)

DİZİN, 303

Birinci Cilt İçin Önsöz

Sevgili okurlarımız, kitabın 1. cildini, Devrim'in tohumlandığı Kurtuluş Savaşı ile başlattık, Kurtuluş Savaşı ile kurulan klasik Cumhuriyet'i Sosyal Hukuk Devleti'ne yükseltmek için yapılan ikinci atılımla, 1961 Anayasası dönemiyle bitirdik.

* * *

Türkiye Cumhuriyeti Devrimi, umutsuz görünmesine rağmen kazanılan bir savaş sırasında başlamış ve Atatürk'ün oradan aldığı karizmatik güçle gerçekleştirilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın, kazanılması olanaksız görülen Kurtuluş Savaşı'ndan zaferle çıkması, onun, henüz Tarım Dönemi'nden kurtulamamış olan köylü bir toplumda önce Endüstriyel/Kentsel bir Toplumun üst yapısının, sonra da alt yapısının temellerini atmasını kolaylaştırmıştır.

Bir başka deyişle, sadece Kurtuluş Savaşı'nı kazanmasındaki değil, bir Din Tarım Toplumunu bir Endüstriyel/Kentsel Topluma dönüştürebilmesindeki başarısı, yalnızca onun dehasından kaynaklanan ileri görüşlülüğüne değil, komutanlıktaki başarısının getirdiği karizmatik imaja da dayalıdır.

"Düşmanı yurttan kovan Başkomutan" imajına dayalı olan karizması, onun Atatürk Devrimleri/Reformları denilen bir dizi atılımı topluma kabul ettirebilmesinin arkasındaki önemli faktörlerden biridir.

Elbette bu atılımların her biri insanlığın evrim çizgisine, dolayısıyla, bilime, akla, mantığa uygun olduğu için de belirli bir desteğe ve başarıya ulaşabilmiştir.

* * *

Biz bu ciltte, önce bu Devrimin Kurtuluş Savaşı sırasında başlayan gerçekleşme öyküsünü anlattık. Sonra bu devrime karşı olan tepkileri vurguladık.

Elbette tarih, siyaset bilimi ve toplumbilim açılarından, insanlığa, o güne kadarki normal akışları ve bulguları alt üst eden katkılarda bulunmuş olan bu Devrim, doğrusal bir çizgide ilerleyen değil, zikzaklı bir yol izleyen, diyalektik bir serüvendir.

Bu ciltte altı bölüm halinde ele aldığımız bu diyalektik serüven, daha savaş başladığı anda karşıtlarının direnişiyle karşılaşmıştır. Savaşta “karşıtlık” elbette düşmanlıktır ve silahlı saldırıdır.

Dolayısıyla 1. bölümde, sadece iç ve dış düşmanlarıyla savaşan bir liderin askeri başarılarını değil, aynı zamanda Cumhuriyet Devrimi’nin siyasal, ideolojik ve kültürel temellerini attığını da okuyacaksınız.

İkinci bölümde hem Kurtuluş Savaşı’nın kahraman komutanlarının nasıl cumhuriyet fikrine karşı çıktıklarını ve **Mustafa Kemal Paşa**’nın onları nasıl aştığını, hem de bizzat kendisinin Cumhuriyet’i demokrasiyle taçlandırmak için kurduğunu partinin toprak ağaları ve şeyhler tarafından nasıl kötüye kullanılarak, demokratik atılımın önünün kesildiğini göreceksiniz.

Elbette değerli okuyucularımız, bu arada, sadece Kurtuluş Savaşı sırasındaki değil, özellikle petrol için, Kerkük ve Musul’a göz dikmiş olan Batı emperyalizminin genç Cumhuriyet üzerindeki oyunlarıyla desteklenen Cumhuriyet sonrasındaki iç isyanlara da dikkat edecektir.

Üçüncü bölümde, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Fırka deneyimlerinden alınan derslerle, 1929’da başlayan dünya ekonomik bunalımı sırasında Atatürk Reformlarına/Devrimlerine nasıl hız verildiğine dikkat etmenizi öneririz.

1930-1938 dönemi, Cumhuriyet’in üst yapı devrimlerinin yani hukuksal ve siyasal üst yapısının, alt yapısal yani ekonomik atılımlarla desteklendiği ve hızlandırıldığı bir dönemi vurgulamaktadır.

Bu dönemde, Türkiye Cumhuriyet’i ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilere dikkat edilmesi ilginç olacaktır.

Dördüncü bölüm, **Atatürk**’ün ölümünden sonra, **İsmet İnönü**’nün önce, 2. Dünya Savaşı döneminde ülkesini savaş dışında tutabilmek için yaptığı manevralar ve Köy Enstitüleri atılımı gibi, Devrimi sürdürmek için giriştiği çabalarla başlar.

Ne yazık ki, bu dönem, 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Soğuk Savaş bağlamında, Sovyetler Birliği korkusundan dolayı Batı ittifakına katılma süreciyle ve bu süreç sırasında Devrim’den verilen ödünlerle devam eder.

Böylece **İsmet İnönü**, hem Devrimi yerleştirmek ve kurumlaştırmak, yani onu demokrasiyle taçlandırmak için, hem de ülkeyi Batı ittifakı içerisine daha kolay kabul ettirmek amacıyla, Cumhuriyet muhalifleriyle uzlaşma çabalarına girişir ve iktidarı eski rejimin (*ancien régime*) egemenleri olan toprak ağalarının ve tarikatların temsilcilerine devreder.

Böylece, **İsmet İnönü**, Cumhuriyet Devrimi’nin İkinci Adamı olarak tarihe, Tek Parti Yönetimi’ni barışçı yollarla muhalefete devreden bir lider kimliğiyle geçerken, Devrim de, Karşı Devrim sürecine yenik düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Aslında Batı ittifakına katılmak için böyle bir fedakârlığa da gerek yoktur.

Çünkü Batı ittifakı, İspanya’da ve Portekiz’de demokratik olmayan rejimleri rahatlıkla bağrına basmıştır.

Beşinci bölümde, Karşı Devrim’in Cumhuriyet’in altını nasıl oyduğunun ve İsmet İnönü sayesinde iktidara gelen Demokrat Parti’nin, demokratik rejime nasıl ihanet ettiğinin iç burkan öyküsü anlatılmıştır.

Bu bölümde, Çok Partili Düzen sayesinde iktidara gelen Celal Bayar, Adnan Menderes ve arkadaşlarının bu düzeni yok ederek, “bindikleri dalı kestiğine” ve bunun trajik sonuçlarına dikkat çekmeye çalıştık.

1. cildin son bölümü olan altıncı bölümde Devrim’in son atılımını, Cumhuriyet’in nasıl 1961 Anayasası’nın kurduğu “Demokratik Laik ve Sosyal Hukuk Devleti”ne dönüştürülüşünü ve bu yapının karşılaştığı zorlukları anlattık.

Bu bölüm, Devrim’in, kendisini değişen dünya koşullarına uyarlama çabalarının ve eski rejim (*ancien régime*) taraftarlarının emperyalistlerle işbirliği halinde, bu çabaları nasıl geri çevirmeye çalıştıklarının ve artık 1961 Anayasası’na dayandırılan Demokratik Cumhuriyet Devrimi’ni yozlaştırma girişimlerinin yeniden başlamasının diyalektik öyküsüdür.

Bu kitap iki değerli yazarımızın yıllarca süren çalışmaları sonunda ortaya çıktı. Prof. Emre Kongar ve Zülâl Kalkandelen 19 Mayıs 1919 ile 31 Aralık 2019 arasındaki “Türkiye Cumhuriyeti Devrimi”nin yüz yıllık tarihini önce Türkçe ve İngilizce kaynaklardan ve gazete arşivlerinden analitik bir biçimde satır satır incelediler. Elde ettikleri bulguları Devrim ve Karşı Devrim etkileşimi bağlamında diyalektik bir yaklaşımla, farklı dönemlere ayırıp yorumladılar. Böylece Cumhuriyet Devrimi tarihini şimdiye kadar yapılmışlardan çok farklı bir biçimde değerlendirerek bu üç ciltlik diziyi oluşturdular. Okurlarımız, bu dizide, olaylar arasında şimdiye kadar dikkat edilmemiş olan bazı ilişkileri fark etmek ve yakın tarihimizi daha iyi yorumlamak olanağına kavuşacaklardır.

Üç ciltlik dizinin bu birinci cildi, Mustafa Kemal Atatürk’ün “Cumhuriyet Devrimi”ni gerçekleştirmek için çıktığı “Bağımsızlık Savaşı Yolculuğu”nun tarihi olan 19 Mayıs 1919 ile başlatıldı. “Savaş” ve “Devrim” atılımları, “Tepkilerle” birlikte, “Askeri Karşı Devrim Darbelerinin” başlangıç tarihi olan 12 Mart 1971’e kadar ele alındı. Değerli yazarlarımız bu dönemi de, şimdiye kadar pek alışılmamış diyalektik bir yaklaşımın gerektirdiği bir biçimde, farklı bölümlere ayırdılar ve yorumladılar. Kitabın sonundaki isim dizini, merak edilen kişi ve konuların kolayca bulunmasına yardımcı olacaktır.

Bu kronoloji çalışmasının ilgiyle okunacağına ve temel bir başvuru kitabı olacağına inanıyoruz.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2095-4

9 789751 420954